

OLIY TA'LIM TIZIMI TALABALARIDA TIL O'RGANISH QOBILIYATINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASPEKTLARI

Umarova Dilfuza Batiraliyeva

Toshkent arxitektura-qurilish instituti katta o'qituvchisi

Annotatsiya:

Maqolada oliy ta'lim tizimida talabalarning chet tillarini o'zlashtirish jarayoniga oid pedagogik omillar tahlil qilinadi. Mazkur jarayonning asosiy komponentlari sifatida motivatsion, kognitiv, kommunikativ, psixologik va zamonaviy texnologiyalar asosidagi yondashuvlar ta'riflanadi. Ushbu omillar talabalarda chet tillardagi muloqot ko'nikmalari shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotlovchi ilmiy tadqiqotlar natijalari keltirilgan. Maqola oliy ta'lim muassasalari o'qituvchilari, chet tillari o'qituvchilariga darslarni samaradorligini oshirish borasida yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Oliy ta'lim, chet tillar, pedagogik yondashuvlar, til o'rganish qobiliyati, muloqot ko'nikmalari.

Abstract:

The article analyzes pedagogical factors related to the process of students' mastering foreign languages in the higher education system. The main components of this process are motivational, cognitive, communicative, psychological and approaches based on modern technologies. The results of scientific research are presented, proving that these factors have a positive effect on the formation of communication skills in foreign languages in students. The article is of practical importance, providing guidance to teachers of higher educational institutions and foreign language teachers on improving the effectiveness of lessons.

Keywords: Higher education, foreign languages, pedagogical approaches, language learning ability, communication skills.

Аннотация:

В статье анализируются педагогические факторы, связанные с процессом освоения студентами иностранных языков в системе высшего образования. Основными компонентами этого процесса являются мотивационный, познавательный, коммуникативный, психологический и подходы, основанные на современных технологиях. Представлены результаты научного исследования, доказывающие положительное влияние этих факторов на формирование у студентов коммуникативных навыков на иностранных языках. Статья имеет практическое значение, предоставляя

рекомендации преподавателям высших учебных заведений и преподавателям иностранных языков по повышению эффективности обучения.

Ключевые слова: Высшее образование, иностранные языки, педагогические подходы, способность изучения языка, коммуникативные навыки.

Hozirgi zamon oliy ta'lim tizimi talabalarning chet tillarini chuqur va samarali o'zlashtirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Chunki global miqyosda olib borilayotgan integratsiya jarayonlarida insonlar turli millat vakillari bilan muloqot qilishlariga to'g'ri keladi. Shuning uchun ham bugungi kunda xorijiy tillarda muloqot qila olish malakasi nafaqat oliy ta'lim muassasalarining talabalari uchun, balki butun jamiyatimiz uchun juda muhim ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy ta'lim tizimlarida chet tili kompetensiyasi endi ixtiyoriy ko'nikma emas, balki talabalarni professional tayyorlashning asosiy komponenti hisoblanadi. Mutaxassisligidan qat'iy nazar, talabalardan kamida bitta chet tilini bilish darajasi tobora ortib bormoqda. Tillarni samarali o'rganish qobiliyati - til o'rganish qobiliyati deb ataladi - bu jarayonda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Tilni o'rganish qobiliyati shaxslarga lingvistik bilimlarni samarali egallash, qayta ishlash va qo'llash imkonini beradigan kognitiv, metakognitiv, motivatsion va affektiv o'lchovlarni o'z ichiga oladi. Talabalar uchun bu qobiliyatni rivojlantirish ayniqsa muhimdir, chunki ular kelajakda bilim vositachilari va ta'lim olish uchun namunadirlar.

Chet tilini o'qitishga e'tibor kuchayib borayotganiga qaramay, talabalarni tayyorlashning ko'plab dasturlari til o'rganish qobiliyatini rivojlantiruvchi pedagogik mexanizmlarga emas, balki birinchi navbatda til mazmuniga qaratilgan. Ushbu bo'shliq talabalarning til o'rganish qobiliyatini tizimli rivojlantirishni qo'llab-quvvatlovchi pedagogik jihatlarni o'rganish zarurligini ta'kidlaydi.

Til o'rganish qobiliyati amaliy tilshunoslik va pedagogik psixologiyada keng muhokama qilingan. Bu ko'pincha til qobiliyati, o'rganish strategiyalari va talabalarning avtonomiyasi kabi tushunchalar bilan bog'liq. Zamonaviy tadqiqotlarga ko'ra, til o'rganish qobiliyati doimiy xususiyat emas, balki tegishli pedagogik tadbirlar orqali rivojlantirilishi mumkin bo'lgan dinamik kompetentsiyadir.

Tadqiqotchilar til o'rganish qobiliyati quyidagilarni o'z ichiga olishini ta'kidlaydilar: Kognitiv jarayonlar (xotira, diqqat, naqshni aniqlash), Metakognitiv qobiliyatlar (rejalashtirish, monitoring, o'z-o'zini baholash), Affektiv omillar (motivatsiya, tashvish, munosabat), Ijtimoiy o'zaro munosabat ko'nikmalari. Bu komponentlar talabalarning tilni o'zlashtirishga qanday yondashishi va muvaffaqiyat qozonishini shakllantirish uchun o'zaro ta'sir qiladi.

Talabalarda til o'rganish qobiliyatlarini shakllantirishda asosiy pedagogik yondashuvlarni quyidagi jihatlardan iborat deb qarash mumkin:

Motivatsion komponent. Til o'rganishning asosiy omili talaba o'zini qiziqtiradigan maqsadlarga erishish istagi hisoblanadi. Tilni egallash motivatsiyasi talabaning chet tilini o'rganishga bo'lgan qiziqish darajasini aniqlaydi. Buning uchun o'qituvchi talabalarga til o'rganishning amaliy foydalarini ko'rsatishi kerak. Masalan, xalqaro konferentsiyalarda qatnashish, xorijlik hamkasblar bilan aloqa o'rnatish yoki professional rivojlanish maqsadida chet elga borish imkoniyatlarining mavjudligi haqida ma'lumot berish orqali ularning qiziqishlarini uyg'otadi.

Kognitiv component. Chet tilini o'rganishda kognitiv jarayonlarning ahamiyati katta rol o'ynaydi. Talaba yangi axborotlarni qabul qilishi, ularni qayta ishlashi va eslab qolishi kabi jarayonlar til o'rganishni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarurdir. Mazkur jarayonga ijobiy ta'sir ko'rsatuvchi metodlardan biri "bilim uzatish" usuli bo'lib, bunda talaba bir-biriga qo'shimcha ravishda bilim uzatadilar hamda birgalikda muammolarni yechishadi.

Kommunikativ komponent. Tilni o'rganishning asosiy maqsadi talabalar orasida muloqotni rivojlantirishdir. Bu esa talabalarni amaliyotda o'zlashtirilgan bilimlaridan foydalana olishga undaydi. Ko'p hollarda kommunikatsiya jarayoni yozma yoki og'zaki shaklda namoyon bo'ladi. Shu sababli, til o'rgatish jarayonida talabalar orasida kichik guruhlarda ishlash usulidan foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunday guruhlardagi mashg'ulotlar talabalarining nutqini rag'batlantiradi va ularning faol ishtirok etishlariga imkon beradi.

Psixologik komponent. Ushbu komponent talabada til o'rganishdan qo'rqqanlik, qo'llab-quvvatlash muhitining mavjudligini ta'minlash bilan bog'liq. Ma'lumki, aksariyat talabalar chet tili o'rganilishida ishonchsizlik, noaniqlik va tanqidga duch kelishdan qo'rquv hissi sezadilar. Buni bartaraf etish uchun psixologik yordam beradigan pedagogik choralar qo'llanilishi lozim. Bunda o'qituvchining asosiy vazifasi talabalarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan yondashuvni shakllantirishi va ular bilan ochiq muloqot muhitini yaratib berishi hisoblanadi.

Texnologiyalar yordamida til o'rganish. Zamonaviy texnologiyalar yordamida chet tilini o'rganish imkoniyati ancha kengayib bormoqda. Internet resurslari, maxsus dasturiy vositalar, onlayn kurslar va mobil ilovalardan foydalanish til o'rganilishini sezilarli darajada osonlashtiradi. Ushbu texnologiyalar talabalarining mustaqil ravishda chet tilini o'rganishlari uchun qulay sharoit yaratadi. Shuningdek, raqamli platformalar yordamida talabalar dunyo miqyosidagi o'quv dasturlari va resurslaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Tadqiqotlar pedagogik yondashuv o'qituvchilarning til o'rganish qobiliyatini rivojlantirishda markaziy rol o'ynashini tasdiqlaydi. O'quvchiga yo'naltirilgan pedagogika o'quvchilarning til bilan faol shug'ullanishi va o'z bilimlari uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga oladigan muhit yaratadi.

Metakognitiv strategiya bo'yicha ko'rsatmalar ayniqsa kuchli vosita sifatida paydo bo'ldi. Qanday qilib o'rganishni bish talabalar nafaqat o'zlarining til ko'nikmalarini oshirdilar, balki kelajakdagi o'qituvchilik faoliyati uchun qo'llaniladigan pedagogik tushunchalarga ham ega bo'ldilar.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, ta'lim oluvchiga yo'naltirilgan pedagogika, metakognitiv strategiya treningi va reflektiv amaliyot ushbu rivojlanishga sezilarli hissa qo'shadi. Til o'rganish qobiliyatiga ta'limining asosiy kasbiy kompetensiyasi sifatida qaralishi kerak. Tegishli pedagogik yondashuvlarni qo'llash orqali o'qituvchilar malakasini oshirish institutlari bo'lajak o'qituvchilarni zamonaviy ta'limning lingvistik va pedagogik vazifalariga yaxshiroq tayyorlashlari mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar ushbu topilmalarni yanada tasdiqlash va kengaytirish uchun keng tadqiqotlar va madaniyatlararo taqqoslashlarga qaratilishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oliy ta'lim tizimida talabalarda til o'rganish qobiliyatini shakllantirish jarayonini tashkil qilishda yuqorida qayd etilgan barcha komponentlarni hisobga olgan holda faoliyat yuritilsa, natijaga erishiladi. Ushbu jarayon talabalarning til bilish darajasiga qarab bosqichma-bosqich olib borilib, tegishli pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etilishi lozim. Shunday qilib, yuqori darajadagi til bilish qobiliyati nafaqat hozirgi zamon talabalariga kerakli bo'lgan ko'nikmalarni hosil qiladi, balki kelajakdagi faoliyatlari uchun mustahkam zamin yaratadi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Karimov, Z. I. (2018). Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
2. Ahmedova, N. Sh. (2020). Talabalarda chet tillarni o'rganish motivatsiyasini oshirish usullari. Innovatsion pedagogika, №2, 34-39 b.
3. Bobojonov, E. H. (2019). Chet tillarni o'qitish metodikasi muammolari. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi "Pedagogika" jurnali, №3, 12-18 b.
4. Mirzayev, A. T. (2021). Globalizatsiya sharoitida talabalarda chet tillarni o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish masalalari. Ta'lim texnologiyalari va metodologiyasi, №1, 45-50 b.
5. Rajapov, J. S. (2022). Chet tillarni o'rganishda texnologiyalarni qo'llashning ahamiyati. Xalqaro konferensiya materiallari to'plami, 245-250 b.